

Mégis bele lehet lépni ugyanabba a folyóba kétszer! I.

Nagy Imre – tudományos munkatárs,
Erdészeti Tudományos Intézet Ökonómiai Osztály

Egy erdészgenerációnyi és nemesnyár vágáskornyi idő eltelt az úgynevezett „cellulóz program” lecsengése és gyászos bukása óta. Ismét időszerű a magyar nemesnyár-gazdálkodás helyzetének áttekintése, értékelése.

A fiatalabb kollégáknak ismeretátadási céllal, illetve saját emlékezetünk felfrísítésére említjük meg, hogy az egykori Jugoszláviával kötött nemzetközi szerződés teljesítése érdekében nemesnyárasokat telepítettünk igen kiterjedten erdészeti határ-termőhelyeken (V-VI. FTO). Ennek végeredménye az 1980-as évek elejére több 10 000 ha „nyárfatemető” lett. Azok egy részét az akkor éppen soros „gabonaprogram” végrehajtása során visszaadtuk a szántóföldi növénytermesztésnek, míg 10 000 ha-os nagyságrendben fafajcserés szerkezet-átalakítással, vagy klónváltással igyekeztünk az erdész szakmaiságot és becsületet helyreállítani.

Az ágazati vezetés, igazgatás és a terpei kollégák tisztessége érdekében persze azt a tényt is hangsúlyoznunk kell, hogy a cellulózprogram ugyan elsődlegesen az államközi szerződés teljesítését, de másodlagosan a veszteséges, gazdasági küszöb alatti szántóföldi termelésből való területkivonást, harmadszorban pedig a gazdasági válsággal küzdő nagyüzemi mezőgazdasági szektor (TSZ, ÁG) sokadik és burkolt pénzügyi megsegítését tűzte ki célul. A szakmaiságot az aktuálpolitikai szempontok felülírták. Az erdészek feladatot kaptak, a parancsot pedig – mint oly sokszor – végre kellett hajtani. Ne feledjük azt a tényt, hogy az erdész általában alkalmazott!

A következő időszakban már inkább domináltak a gazdasági szempontok, a nemesnyárasok jelentős részt a helyükre kerültek és új, ráadásul speciális termőhelyi igényű (tűrésű) klónok is megjelentek.

A közelmúlt meghatározó szakmai változásai között tartjuk számon a zöld oldal részéről az ültetvénytörvény és idegenhonos fafajok, klónok visszaszorításának előírását, vagy annak igényét a

NATURA 2000 és a nemzeti védelem alatt álló területeken az erdőtelepítések (erdőfelújítások?) fafaj-megválasztása során.

Ezzel ellentétes hatású folyamat, a rövid vágásforduló és az elvárt magasabb hozam reményében, az A és NNY növekvő térfoglalása az erdőtelepítésben. A nemes tölgyek és a cser fafaj mellett számottevő ETE I. kivitel csak ezekből készül(t). A privatizáció során kialakult új, és meghatározóan szakmailag laikus földtulajdonosi kört elsősorban a gazdasági racionalitás vezérli. Erdész szakmai tisztességünk azonban megköveteli, hogy döntéseiket gazdasági oldalról megalapozottan hozzák meg. Ne a piacon éppen fellelhető szaporítóanyag, vagy a termelő elvárása igazítsa kezünket a termőhely feltárása során!

Az erdőtelepítéseket szinte soha nem előzi meg a várható fatermés és a pénzügyi hozam gazdasági elemzése. Ez a pályázati rendszer hiányossága. Eközben a NNY telepítés során a csekély ökológiai érték miatt kifejezetten ökonómiai szempontoknak kellene dominálni! Alig-alig van más szakágakban pályázati kiírás, aminek nem része az üzleti terv.

A jelenlegi pályázati rendszer minden termőhelyet elfogad és támogat, ahol az adott fafaj/klón egyáltalán képes többé-kevésbé zárt erdőt alkotni! A NNY erdőtelepítéseknél az I. kivitel + műszaki kiegészítő intézkedések (pl. vadkárelhárító kerítés) + 5 évig az ápolás és a kapcsolódó jövedelempótló támogatás együttes értéke ~ 1,1 millió Ft/ha, ami elegendő fedezetet a létrehozáshoz. Ezért az összegért a NNY a termőhely minőségétől többé-kevésbé függetlenül zárt erdőnek felhozható.

Ugyanakkor nagy kérdés, hogy a gyenge termőhelyen a termelési ciklus végén marad-e kézben haszon és az mire elég. A véghasználati árbevétel egy részét nyilván az erdő felújítására kell fordítani, ami lehet ismétlen NNY I. kivitel a bevált, vagy a termőhelyet jobban hasz-

nosító klónnal, de akár fafajcserés szerkezet-átalakítás is. Ezeket a beavatkozásokat viszont jellemzően és kiszámítható módon már nem támogatják.

Az előzmények kifejtésében számos kérdőjel akad, ezek egy részére kerestük a választ:

1. Miként alakult a NNY területfoglalása hazánkban az 1996. évi LIII. tv. (Tvt.) hatályba lépése óta?

2. Milyen klónok határozzák meg a magyar NNY gazdálkodást, mekkora területi részesedéssel bírnak, milyen minőségű termőhelyen állnak és mekkora tervezett vágáskor mellett hasznosítjuk ezeket?

3. A klón/termőhely megválasztásának végeredményeként milyen a NNY gazdálkodásunk eredményessége, hol a gazdasági küszöb és mennyi a küszöb alatti állomány?

Feleletet – mint általában minden nagyléptékű erdészeti helyzetértékelésnél – az Országos Erdőállomány Adattár elemzésével, adatainak megfelelő szakmai szűrése után kaphatunk.

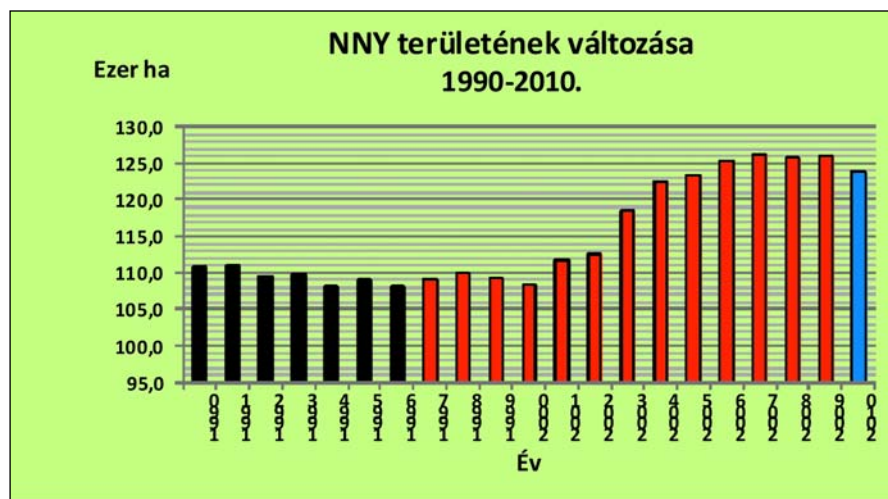
A terület alakulása

Az adatokból leszűrhető, hogy a nemesnyáras természetvédelmi korlátozásokból következő területi veszteségét az erdőtelepítések bőven ellensúlyozták, sőt a nemzeti forrásos finanszírozás időszakában (1997-2005) számottevő, 14,5 ezer ha-os területi növekedés is bekövetkezett.

A mezőgazdasági területek első erdősítése (közösségi támogatásos ETE) a NNY vonatkozásában egészen a 2009. évi XXXVII. tv. (új Evt.) életbe lé-

NNY térfoglalásának alakulása 1990-2010.					
forrás: NEBIH Erdészeti Igazgatósága (Ali Tamás - Nagy József)					
Év	Terület	Növekedés	Év	Terület	Növekedés
	e. ha	%		e. ha	%
1990	110,9	100,0	2001	111,8	100,7
1991	111,0	100,0	2002	112,7	101,6
1992	109,6	98,7	2003	118,6	106,9
1993	109,8	99,0	2004	122,6	110,5
1994	108,3	97,6	2005	123,5	111,3
1995	109,1	98,4	2006	125,5	113,1
1996	108,2	97,5	2007	126,3	113,9
1997	109,0	98,2	2008	125,9	113,5
1998	109,9	99,0	2009	126,1	113,7
1999	109,3	98,5	2010	123,8	111,5
2000	108,5	97,8			

* A szabad rendelkezésű erdők és a fásítások nélkül.
** A természetvédelmi törvény korlátozásait követően (1997-2012.).
*** A 2009. évi XXXVII. törvényt követően, önállóan < 0,5 ha kiesik - fásítás.

Fafaj/klón	1		2		3		4		5		6		Össz. ha	Ter. súly. átl.FTO
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%		
Olasz nyár	6	0,0	42	0,2	438	1,6	10 495	38,8	4 840	17,9	11 218	41,5	27 039	5,0
Óriás nyár	2	0,0	1	0,0	2 567	29,8	2 896	33,7	2 332	27,1	804	9,4	8 601	4,2
Agathe-F	8	0,1	7	0,1	137	1,2	6 350	54,8	1 992	17,2	3 100	26,7	11 593	4,7
Pannónia	51	0,1	24	0,1	478	1,1	18 220	40,8	7 890	17,7	17 950	40,2	44 614	5,0
Egyéb	70	0,2	164	0,5	1 021	3,2	13 134	41,2	5 759	18,0	11 763	36,9	31 908	4,9
Összesen	136	0,1	238	0,2	4 640	3,7	51 095	41,3	22 812	18,4	44 835	36,2	123 757	4,9

péséig területi stagnálást, enyhe bővülést eredményezett. A 2010. évi csökkenés bizonyos, hogy nyilvántartási változás. Az új Evt. alapján kiestek a 0,5 hektárnál kisebb és természetben elkülönült erdőrészek.

A gyakorlatilag nyugvópontra jutott telepítési kedv és az igen rossz piaci pozíciók miatt a közeljövőben a NNY jelentősebb területi csökkenése prognosztizálható. (Ma 1 m³ vezérválasztékának tekinthető NNY hámozási vakfurnér rönk ára nagyjából 1 m³ akác tűzifával egyenlő.) Ráadásul a védett folyó ártereken a legjobb NNY termőhelyeket veszítjük el.

Az álló nemesnyárasaink klónmegoszlása

A klónozott fehér és fekete nyárrakkal együtt mindösszesen harminc megnevezett NNY klón alkotja a fajtaszortimentet, ami mindenképpen kísérletező kedvre

utal és viszonylag széles termőhelyi skála lefedését biztosítja. Nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy az Országos Erdőállomány Adattárban 14 000 ha NNY állománynak (11%) nincs bekódolt fajtája. Nyilvántartásunk a szaporítóanyag származása és a fajtamegnevezés tekintetében igencsak hiányos.

Nyárasainkat a termőhely és klónválasztás eredményeképpen kialakult állomány kor-magasság szerinti FTO besorolása minősíti leginkább.

Kérdéses, hogy jó-e az I-VI. FTO skála felosztása, a kategóriák magassági határai? Még leginkább a jó magassági növekedésű óriás nyár mutat viszonylag kedvezőbb eloszlást, ott viszont a gyenge vastagsági növekedés és alacsony fajlagos fakészlet a V. FTO besorolású területeken is veszteséges termelésre utal.

Mindenesetre mind klónonként, mind összességében a területtel súlyo-

zott V. FTO körüli átlag nagyon gyenge termőhelyeket és számottevő kiterjedésben veszteséges gazdálkodást jelez. Ráadásul az Országos Erdőállomány Adattár adatai burkoltan feljavítottak, mert a sikertelen területek tömegesen egyéb részletben jelennek meg. A „0 minősítést” a soros erdőtervezéskor rendre kiejtjük.

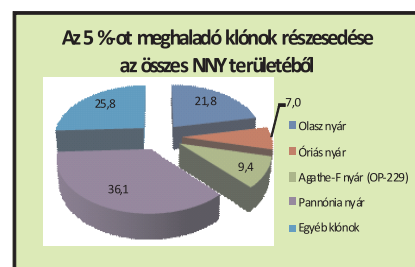
A jövőbeni fakitermelések alakulása és a folyamatosság értékelése szempontjából érdekes összefüggéseket mutat a klónonkénti korosztály-eloszlás is.

Az elemzésből látható, hogy meglepő módon jól tartja pozíciót az OLY (27 000 ha) és korosztály-eloszlása is arányos (1-10 év 43%, 11-20 év 29%, 21-30 év 21%, 30 év felett mindössze 7%).

Az ERTI nemesítésű, részben a korán kialakuló durva kérgessége miatti jobb vadkártűrésből is következően Magyarországon kedvelt Pannónia nyár a meghatározó klón. Korosztály-eloszlása is egyenletes (44 600 ha, 1-10 év 33%, 11-20 év 52%, 21-30 év 15%).

Az ÓNY klón szerepe egyértelműen csökkenő, lassan kifut (20 év alatt, mindössze 8%-a van). Egyenletes koreloszlású, de a speciális termőhelytűrés miatt kisebb jelentőségű az Agathe-F (OP-229, 11 600 ha, 1-10 év 24%, 11-20 év 41%, 21-30 év 33%).

Összességében a teljes területen is egyenletes a koreloszlás, de a 11-20 év közötti korcsoport magas aránya a korábbi nagyobb telepítési, felújítási kedvre utal. Szerencsésnek mondható, hogy az idős, sőt kifejezetten túlkorosított korosztályok részesedése nem számottevő (30 év felett ~ 11 000 ha).

Felfutóban lévő klónok: BL nyár, I 45/51 nyár, I 58/57 nyár, Koltay nyár, Kopecky nyár, Blanc du Poitou nyár és a Triplo nyár.
Kifutóban lévő klón: Óriás nyár

Koroszt.	0-10	11-20	21-30	31-40	41-	Össz.
	Fafaj/klón					
Olasz nyár	11 555	7 938	5 631	1 463	453	27 039
Óriás nyár	75	626	2 287	3 439	2 174	8 601
Agathe-F	2 840	4 797	3 830	121	6	11 593
Pannónia	14 530	23 104	6 942	34	5	44 614
Egyéb	7 258	11 822	9 333	1 228	2 266	31 908
Összesen	36 258	48 286	28 024	6 285	4 903	123 756